

שְׁרֵטוּטִים .

(ב)

מיכה יוסף ברדיטצבסקי.

(קיים אחדים.)

1.

יגון האלים המתים האפיל על ברדיטצבסקי מן הרגע הראשון, אשר עיניי נפקחו לראות את מאור החיים. בתחורין ורחבה ושפוכת זוהר השתרעה לפניו הארץ הגדולה ותקרא לו ליהנות מזיוה ומהודה, אך רוחות העצב השחורים לונחו מימי ילדותו ובתנועותיהם הסמויות מן העין קרא את תוכחותיהם האלמית, ולא ידע אם לרחם על נפשו הצמאה לחיים ואם לרחם עליהם, על האלים המודחים אשר חלול גאונם נגע עד לבבו... לא את ידם הקשה הריגיש ברדיטצבסקי, כי יתעורר ככפיר לקרא דרור, לנפשו בחזקה. הטרניקה שבנפשו היתה בזה, כי לא אויב עמד לפניו, אשר ילחם בו ויכריעהו או יפל שדוד לפניו, כי אם אלהים עלובים על משואית היכליהם ותחנה דוממה ואלמה בעיניהם הנדעכות...

לא היה עם מי להלחם... במקום שיש רחמים, שם אין

(ה) החצר הזאת היתה לסלע המחלוקת בשנת תרכ"ג בין הרש"ב הבהן מראדאשקוויץ ובין אחדים מרבני ירושלים. גם וקני רבי ליב יעב"ץ וצ"ל נסתבך במחלוקת זו. נדפס על אדותה קונטרס; "אמת ומשפט", "מכתב גלוי". ועיין המגיד תרכ"ג גליון 15 מאמר משארי המנוח רבי אברהם יעבץ בזכות וקננו. המחלוקת הזאת, אשר עוררה בשעתה רעש גדול, קמה לרגלי דברי התעורה אשר נתן ראואן קונזול גרמני בירושלים או דקוני החצר הזאת, כי מטותם להתויק בהכנסתה את הישיבה, עץ חיים, אשר תכליתה היא ללמד את צעירי ישראל תורה, ובשפתו הגרמנית אמר: אום די יודישע יונגענד צו בילדען, והנה התחולל סער גדול על ראשי קוני החצר, כי המה רוצים להתריב את ירושלים ולעשות בילדונגען בה. אם כי האחרונים לא היו נופלים בתמימותם ובקנאותם הדתית מן הראשונים. עד כי נתבררה הכוונה האמתית של הביילדונגען, ואז שקטה המחלוקת.

מקום למלחמה, והלהב אשר אין לו מוצא, אוכל מקרב רק את הנפש, החיה על עצמה ויונקת מצערה ומנענעיה...

עם צללי נפשם נלחמים תמיד נבוריו של ברדיטצבסקי, אך יודעים ומכירים הם, כי אין מטוס מזה, שהיה לחלק מעצמם. מהויותם... לפיכך היא המלחמה פסיבית וחדלת מעשים כל כך. לנכים הם מחכים, לבהיקול מן השמים, לצווי מנבזה, אשר ינחום בדרך החיים האפלה, אשר יקלו מעליהם מעט עולה של רגש האחריות בעד הכל, המונח תמיד כמטא כבר עליהם, כי מי יזכה ומי יצדק במשפט החיים?

את האמונה הם חכרים, נבורי ברדיטצבסקי הם כמעט כולם אנשים ריליגיוזיים, אנשים שיש בנפשם צורך עמוק באמונה, אמונה באלהים גדולים ואדירים, אשר יסיכנו בכנפיהם על נשמת האדם התועה, האוכרת במחשבי החיים, האמונה לא רק בשערה, היא גם משחררת את האדם, היא משחררת את האדם מעצמו, מסבל עצמו, מסבל האחריות בעד הכל... כי ההכנעה היא לא רק קבלת מרות, כי אם גם הסרה העולה, הסלתו על הכח העליון הכליכול, כשם שהחירות השלמה היא קבלת האחריות בעד הכל... ומי יכול לשאת את סבל הכל על עצמו, רק על עצמו...

אך היכן הם, האלהים הגדולים והאדירים? איך נמצא בהם כחשה, אם הם עצמם מעונים רחמים... וחפץ אתה בכח אמונתך להשיב להם את נאונם מלפנים, את עוונם ותפלתם. אשר אכזרו להם זה כמה, ואולם מביט אתה על סביבותיך—שה רב ההרס! מי יש בכחו להקים לתחיה את זה, שנגזר עליו כליין?

והנשמה משהוקפת לאיזה משען שהיא. עון פלילי הם החיים וחטאת שאול הם לא-החיים, איה המוצא? על מה יש להשען, אם לא על רחמי שמים?

קח רצועה ויכר בה את כשרך—קורא אחד מנבוריו— הנח עצמך על הארץ, למען יודשו בך העוברים והשבים, הנח את עצמך לפני ספסל בית-הכנסת למען ירדבו עליך הבאים לתהפלה. הכנע ובה לבית-הכנסת... בן אדם, לך ושיב אל אלהים... השיבה אל האלהים—וזה המנוס מעצמו, מן החירות המטילה אחריות גדולה כל כך על בעליה... וזה המנוס מכהות המוטאה, הפורשים להם פח מסביב כדרכי החיים החרשים, מה יהן ומה יוסיף להם השחרור מן האלהים, אם השמן אורב להם על כל שעלם...

לשוא יאמרו להמלט מן הצללים המלויים אותם אל החיים הרחוקים והיפים, אם טרש נשמתם יונק מקרקע אחר. לשוא הם משתוקקים לפינתיה, לשלכות נפשית, הסינתזיה דורשת גם שלילה וגם חיוב, אך הם סוקרים יתר מדאי את ספקיהם, כדי להשתחרר מהם שחרור נמור, הספק הוא מקור תיוגתם הרחמנית, כשקיים עוד הספק, אין האמונה עוד במלה לנבורי, להפך, קיום הספק מוכיח על היותה של האמונה, לפעמים—ועל ניצוצות האמונה לא יותרו לעולם...

החיים הם ערוב של אור וחושך, טהרה וטומאה, האלהים והשטן מושלים בהם כאחד, נלהמים זה בזה—ומשלימים האחד עם חברו, אי-היכלת להשלים הכחות הכתננדים, שהם הם מהות החיים, הצורך בהתמכרות שלמה לעבודת אל אחד והעדר עבודה זו, העדר טובנה והכרחיותה—והי המרגיקה שבהיי האנשים, העוברים לפנינו ביצירותיו הראשונות של ברדיטצבסקי.

II.

ברדיטצבסקי נשאר כמעט בודד כחיון ספרותי עד היום,

למרות השפעתו הגדולה על הרבה מסופרינו, הוא אחד מאותם המעטים שיש להם כח הפראה ברמו השירה, ביכלתה הכמוסה, שאין לה הכעה בעצמה, אך שהיא יוצרת בנו את הבעתה... כנשיבת ליל רכה ורחוקה נוגעת שירתו במיתרי נפשנו, ויש עוז וקסמים נעלמים בבת-קולה יותר מכלולה... כמה הוא עני במלים וצבעים; כהולך בישימון הוא מבקש את פרח הציוור הרענן, אשר יביע את הרגשתו. בקושי הוא מוצאהו, וגם או רק רמו דוי לו, רמו רחוק ומובן לחצאין; האור, אור רועד וחור, מתגלה ומסתתר חליפות, כאיד טוכבי הערב הרחוקים... אך אור זה הוא שלו, של נשמתו, לא מהרתו כועמת ומטושמשת, כי אם שלהבתה, שהרוח זורקה את לשונותיה האדומות לכל עבר ומתוירן...

אל מעמקי נפשו הוא מביט ואל עצמו הוא מקשיב, אל הקולות המתהרכים כנפשו ומתפרצים החוצה, אלפי קולות—ואיזה הוא שלו, האפתי? כלם הוא מאמין ובכלם הוא מסתפק. עולמו הוא של כל הדורות, של כל הזמנים—הוא קובל בודיו השירי העמוק, המסורר, הנוגע עד הלב בהרום יפיו ובמחשבי עצביו... ערב אני בנפשי לכל אלה, אנכי הריתים, אנכי ילדתיים, אנכי הנני נושא אותם בחיקי וסובל את עונותיהם... את כל צער העולם קלט לתוך נשמתו. אך רוצה הוא לפעמים להקיע לו דרך בתוך עצמו, להקשיב רק את קולו הבורר, להשתחרר מנטל דורות ועולמות אין מספר, ולהניח דק את אכלו, אבל היחיד...

נבוריו כורעים ונפלים תחת מטא הקולטוריות שעליהם, תחת נטל חלומותיהם הרבים, לשמש אחר הם כמהים, ושמשות רבים רומזים להם מסרחקים, וכל אחר מושך אליו, ולכל אחד אורו שלו, איך יהנו את היתרון לאחד על השני, וכלם מהירים. כלם בהירים כל אחד קירא רק אליו—ואי הנכול בין אורות לאורות?

III.

לאיזה חוף שקם חזרה אינה נפשו של ברדיטצבסקי בימים האחרונים. הסער קם לרמשה, ובמרחק השמים הרחבים חופפים דובס על ראשו ענני המור הרבים. ברדיטצבסקי כותב האנרות ומעשיות-העם והספרים, מהעבר הקרוב— כמה רחוק הוא ברדיטצבסקי שקם ואפי' זה, שהתחיל כותב כמנטון ביבלאי תמים ויפה, מאותי הימין הסוער סרוכך הלב והנפש, שכתב כמנטון לירי שבור ומעורב את, מעבר לנהר, ומחנים, ועורבא פרח? האמנם זוהר השמש וירק ההרים הם, אשר רפאו את לבנו ויאהו את קרעיו וישיבו לו את מאור-העינים ומנה-הנפש, שהחשיכו לו, דפי הספרים הצהובים ורותות הקדומים הענומים. או כור אחד הוא, אשר בכחו שכר את כבליו וימצא את הספתה, לשערי החיים הכהורים?

מי יודע? כי יציב נבולות בין האורות והצללים בנשמה עמוקת הצער ורבת האמונה הזאת? יש אשר תרר עלינו ברכת השמש, ונפשנו עיפת העצב תחרר לקראת קרני האור הבאות, ורבצו הצללים בפנה עיובה, נשכחים בלא היו, עד אשר ירד הערב וינינו ושב לשפוך עלינו את משלתו...

בשעות המעטות, כי ישכח הלב את אשר היה לו, תרוקם שירת השקט בנשמה, ועד אשר ירד היום ובאו הצללים, ישכן האור באין מהריר והטרה על הכל את ברכתו הנצחית...

